

FARKLILIK ve VATANDAŞLIK EĞİTİMİ: KÜRESEL BAKIŞ AÇILARI

Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives

Rafet GÜNAY¹

Eldeki kitap, demokrasinin gelişimi için, çokkültürlü toplumlarda yaşayan farklı kültür, etnik ve göç eden grupların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla vatandaşlık eğitiminin amaçlarını hazırlamaya yöneliktir. Kitapta yer alan bölümler 17-21 Haziran 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Çokkültürlü Ulus Devletlerde Etnik Farklılık ve Vatandaşlık Eğitimi” konferansı bildirilerinden oluşmaktadır. Konferansa on iki ülkeden katılımcılar gelmiş olup bu ülkeler: Brezilya, Kanada, Çin, Almanya, Hindistan, İsrail, Japonya, Filistin, Rusya, Güney Afrika, İngiltere (United Kingdom) ve Amerika Birleşik Devletleridir.

Konferansın genel amacı, kültürel farklılıklara saygı duyan ülkelerde tüm grupların kente dair eğitim konularının yeniden tasarlanması ve yaşanan kimlik problemlerinin çokkültürlü ve vatandaşlık perspektifleri doğrultusunda akademisyenlerin görüşlerinin paylaşılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, bu konferans birlik ve farklılığı dengeleyen bir vatandaşlık programının eğitimcilerin nasıl ortaya koyabileceklerinin keşfedildiği bir yer olmuştur. Konferansın bir diğer amacı ise etkili bir vatandaşlık eğitim programının tasarlanması ve uygulanabilmesi için dünyanın değişik coğrafyalarından gelmiş ülkelerin tecrübelerini paylaşmalarını sağlamaktır.

---

¹ Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim, İstanbul, gunay.rafet@gmail.com

Etkili vatandaşlık eğitim programı, ulusal kent kültürü içinde yaşayan farklı grupların önemli kültürel parçalarının ulusal birlik çerçevesinde geliştirmektedir. Konferansın üçüncü amacı ise, sürdürülebilir vatandaşlık eğitimi ile ilişkili tanımlanmış araştırma sorularının ve etkili vatandaşlık eğitim programının eğitimciler yardımıyla farklı milletler tarafından yeniden tanımlanması ve tasarlanmasıdır. Kitapta yer alan bölümler; vatandaşlık eğitimi, değerler eğitimi, demokrasi eğitimi ve Bellagio Vatandaşlık Eğitimi ve Farklılık Konferansından (Bellagio Citizenship Education and Diversity Conference) bulgular ve sunulardan oluşmaktadır.

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Her bölüm birbiri ile ilişkili alt bölümlerden oluşmaktadır. Birinci bölümde kültürel farklılık ve vatandaşlık eğitimi ile ilişkili konular, içerikler ve eğilimlerden bahsedilmiştir. Banks bölümün başında, farklı ve demokratik ülkelerde vatandaşlığın tarifini yapmış ve vatandaşlığın akıcı, karmaşık, dinamik ve karşı konulabilir bir kavram olarak açıklamıştır. Banks, vatandaşlık eğitim programının öğrencilerin kültürel ve küresel kimliklerinin gelişimine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Irkçılık ve adaletsizlik gibi sosyal olguların olması vatandaşlık eğitiminde küresel değerlerin öğretiminde zorluklar yaratabilmektedir. Bu sebeple, Banks milli kültürleri, dillerin, umutları ve hayalleri yansıtan ve onlara saygı duyan bir vatandaşlık eğitim programının tasarlanması gerektiğini belirtmektedir. Birinci bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta, küreselleşme ve göç sebebiyle yaşanan problemler tanımlanmış ve sınırların kalkmasıyla kültürel etkileşimin doğurduğu sonuçlar tartışılmıştır. İkinci alt bölümde, Batı siyasi liberalizminde Asya'nın akıllı çocukları, milletlerüstü eğitim, küresel pazar ve farklılıkların

eğitim politikalarındaki yansımalarına dikkat çekilerek buna uygun bir vatandaşlık çizgisinin belirlenmesi gerektiğinden söz edilmiştir. Üçüncü alt bölümde ise, demokratik ve çokkültürlü yaklaşımlarından kentsel eşitlik (civic equality), hoşgörü ve kabul etme gibi olgular anlatılmıştır.

İkinci bölümden altıncı bölüme kadar, dünyanın değişik coğrafyalarında yer alan bazı ülkelerin tarihi benzerliklerinden yararlanılarak mukayeseli karşılaştırmaları yapılmıştır. İkinci bölüm, iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta, Amerika'nın demokrasi idealleri ile kölelik arasında gelgitler yüzünden başlayan problemlerde Amerika'nın küresel bir bakış açısıyla vatandaşlık kavramını yeniden gözden geçirdiği tartışılmıştır. İkinci alt bölümde ise, uzun yıllar çokkültürlü bir toplum olan Kanada'nın tarihi birikiminden yararlanılarak vatandaşlık ve çokkültürlü eğitim tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Güney Afrika ve Brezilya'nın önemli benzerliklerinden söz edilerek her iki ülkenin orijininde de Avrupa'nın koloni toplumları yer almaktadır. Güney Afrika'nın Almanya tarafından ve Brezilya'nın ise Portekizler tarafından sömürülmesi karışık kültürel yapıların oluşmasına sebep olmuştur. Bu bölüm ise iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde Güney Afrika ile ilgili olarak vatandaşlık eğitiminin resmi görüşü tanımlanmış, ardından davranış ölçümlerinde açığa çıkan etkiler ve problemler değerlendirilmiş ve en son olarak kente dair sosyal ve politik veriler ve demokratik değerler gözden geçirilmiştir. İkinci alt bölümde ise, Brezilya'da vatandaşlık eğitiminin karakteristik yapısı tartışılmış ve buna uygun yeniden tam vatandaşlık kavramı tanımlanmıştır.

Dördüncü bölümde, İngiltere, Almanya ve Rusya üzerinden tartışma yapılmış ve tarihi, dini ve etnik farklılıklar tanımlanarak

Avrupa'nın inşasında bu ülkelerin rolleri anlatılmıştır. İkinci dünya savaşıyla Batı demokratik yönetimleri başlamış ve göç yoluyla etnik, kültürel ve dini farklılıkların yaşadığı bu toplumlarda komünizmin etkileri tartışılmıştır. Bu bölümün alt başlıklarında ise, ilk olarak Siyah ve Asya toplumlarının İngiltere'ye göç etmesi ve yabancı düşmanlığının (xenophobic) İngiltere'ye dahil ülkelerde (commonwealth citizens) artması ve bu gelişimden dolayı vatandaşlık eğitiminin Birleşmiş Krallıkta zaruri bir hal aldığı anlatılmaktadır. Ayrıca bu başlıkta, 2000 yılında hazırlanan vatandaşlık eğitim programı tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Diğer alt başlıkta, Almanya'da denenen farklı vatandaşlık eğitim projelerinden söz edilmiş ve özellikle Türklerin göçüyle meydana gelen kültürel farklılığın vatandaşlık eğitim programının hazırlanmasında rol oynadığı belirtilmiştir. Son başlıkta ise, Rusya ve Çek Cumhuriyeti arasında güçlü anekdotlar paylaşılmıştır. Komünist bir devletin kurulması ve çatışmaların yaşanması, komünist rejime göre yetişen öğrencilerin tipolojileri, kendi grubunu üstün gören bir programın yetersiz olduğundan söz edilmiştir.

Beşinci bölümde, Japonya, Hindistan ve Çin üzerinde durulmuş olup, Asya kıtasının 48 milletinden en geniş coğrafyaya sahip bu ülkelerin genel görünüşleri aktarılmıştır. 55 farklı milletin yaşadığı Çin'de, komünist partinin kültürel farklılığa bakış açısı ve karmaşık yapıya sahip vatandaşlık aidiyetlerinin bu ülkelerdeki yansımalarından söz edilmiştir. Bu bölümde, Japonya'nın tarihi geçmişinde tek etnik yapısının olduğu belirtilmiş fakat bu durumun pozitif bir yapı oluşturduğundan ve 1980'lerde Japonya'ya yabancı işçilerin (Filipinler, Güney Kore, Tayland, Çin, Pakistan, Bangladeş ve İran) girmesiyle yaşanan vatandaşlık problemlerinden söz edilmiştir. Hindistan'la ilgili

olarak, 700 dilin konuşulduğu, 15 resmi alt devletin bulunduğu ve baskın Hinduizm dininin etkisi, Müslüman, Hıristiyan, Sih ve Budistlerin farklılığa bakış açısı, Hint kültüründe yer alan Kast sisteminin sonuçlarının tartışıldığı görülmektedir. Karışık bir vatandaşlık inancına sahip Hindistan vatandaşlık eğitimini dört ana başlık altında tanımlamaktadır. Bunlar (i) kültürel monizm, (ii) kültürel pluralizm (iii) kültürel federalizm ve (iv) kültürel subalternizmdir. Karşılaştırmalı analizin yapıldığı bu bölümde, bu üç ülkenin çok da farklı olmadığı ve kültürel farklılıklara ve vatandaşlık eğitimine dair benzer standart program içerikleri hazırladıkları görülmüştür.

Altıncı bölümde, İsrail ve Filistin gibi iki kadim devletin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. 1948'de Filistin'in kurulmasıyla ve Alman Nazi hükümetinin altı milyon Yahudiyi öldürmesiyle İkinci dünya savaşının bu iki devlete kardeşlik (!) payesi biçmesi sonucunda tamamlanmıştır. Altı milyon nüfusa sahip İsrail'in % 63'ü Yahudi % 14'ü Müslüman ve diğer dinlerden oluşan toplamlardan oluşması çokkültürlü bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. İsrail'de Yahudi İsraillilerin tam vatandaşlık aidiyetine sahip olduğu, farklı etnik, milli, kültürel ve dini gruplara karşı savunmacı bir tutum geliştirdikleri belirtilmiştir. İsrail'de Arap toplumlarının hak ve mücadele arayışı, Etiyopya'dan İsrail'e göç edenlerin ve yeni göç eden Yahudilerin tam vatandaşlık mücadele ettiğinden bahsedilmiştir. İsrail'in hem çokkültürlü bir yapıya sahip olduğu hem de kültürel çoğulculuğa sahip olmak istediğinden söz edilmektedir. Politik ve ekonomik olarak İsrail askeri ablukası altında olan Filistin ile ilgili olarak İslam dininin ön gördüğü bir vatandaşlık algısının olduğu ve okullarda bürokratik ve

hiyerarşik bir milliyetçiliğin ve değerlerin öğretilmişinden bahsedilmektedir.

Kitabın son bölümünde ise, önceki bölümlerin teori ve bulgularından yararlanılarak programa dâhil edilen içerikler tartışılmıştır. Ayrıca yedinci bölümde, araştırmacıların farklılık, demokrasi, küreselleşme ve vatandaşlık ile ilgili araştırmalar ve okumalar yapan eğitimcilerin kullandıkları seçili kitap bibliyografilerini da içermektedir. Kitabın son bölümünde yazar, farklılık ve demokrasi için beş önemli konu başlığının programın çekirdeğini oluşturduğunu düşünmektedir.

Bunlar:

1. Tariheçilik
2. Karşılaştırmalı durum çalışmaları
3. Karşılaştırmalı etnik çalışmalar
4. Karşılaştırmalı ihtiyaç analizi
5. Etraflıca müzakere etme

Görüldüğü üzere, farklı kültürleri içinde barındıran ülkelerin sayısı ihmal edilemeyecek kadar fazla. Bu dünyanın özünde “*Adem’in çocukları*” ve *kabileler halinde yaşıyorsunuz*” olgusunun bir resmi. Farklı kültürlerin kattığı değerler programın ana temalarını oluşturmada yardımcı olmuştur. Ülkeler bazında kattığı yardımlar sıralanacak olursa; İsrail ve Filistin arasındaki asimetrik ilişkiler program savaşına (!) dönüşmüştür. Brezilya’da Avrupa soyundan olan milletler arasında güç asimetrisi oluştuğundan pedagojik ilişkiler, öğretim hedefleri ve yöntemleri yeniden gözden geçirilmelidir. Farklılıklar ülkesi Amerika’da ise, Latinlerin nüfusunun artması ve buna bağlı olarak etnik grupların demografik etkileri eğitimde de Newark sisteminin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Kısaca yukarıda adı geçen

ülkelerin okul programlarında adalet, eşitlik, özgürlük, hoşgörü ve kabullenme gibi projelerin yapılmasıyla farklı kültürlerin bir arada yaşayabileceği örnekler sunulabilir. Programda görülen bazı aksaklıklar (devlet kitaplarında okutulan etkinliklerin yetersizliği ve program yapımcıların herkesi bir arada tutan bir kültürlerarası programın inşa edilmesi) ve yerel okullar için programların revize edilmemesi sorunları daha da çok büyütülmektedir.

Kaynakça

Banks, J. A. (2003). *Diversity and Citizenship Education, Global Perspectives*. San Francisco: Jossey- Bass. 485 p. ISBN: 0-7879-6651-7